

DUM č. 5 v sadě

33. Inf-9 Počítačová lingvistika a typografie

Autor: Roman Hrdlička

Datum: 02.06.2014

Ročník: 3AV

Anotace DUMu: pravidla týkající se odstavců a mezislovních mezer

Materiály jsou určeny pro bezplatné používání pro potřeby výuky a vzdělávání na všech typech škol a školských zařízení. Jakékoliv další využití podléhá autorskému zákonu.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

5. Odstavce a mezery

Odstavec je základní významová a formátovací jednotka textu. Jeho implementace záleží na prostředí: v textovém procesoru jednotlivé odstavce oddělujeme netisknutelným znakem konce odstavce ¶ (obvykle zapsaným klávesou Enter), na webových stránkách, tedy v jazyce HTML, používáme pro označení začátku odstavce značku <P>. V tomto případě ukončení koncovou značkou není nezbytné, neboť začátek nového odstavce automaticky znamená konec předchozího.

Pravidla pro odstavce

- **odstavcová zarážka** (odsazení prvního řádku odstavce vpravo) je obvyklý způsob rozlišení odstavců. Její velikost musí být v celém textu stejná, typicky jeden až jeden a půl „em“ (čtverčiku). První odstavec za nadpisem zarážku nemusí mít, ostatní ano. Ve Wordu není čtverčik mezi možnými jednotkami, je tedy třeba zvolit v Možnostech mezi palci, centimetry, milimetry, body a pica.
- Pokud odstavce nemají zarážky, je nutno mezi nimi dělat jiné optické oddělení ve formě mezery (prokladu). Obvykle jej nastavujeme větší než řádkový proklad.
- Zarovnání odstavce má 4 možnosti. U krátkých odstavců, v úzkých sloupcích nebo při použití neproporcionálního písma převládá zarovnání vlevo. Vůbec nejčastější v běžných dokumentech na formát A4 je zarovnání do bloku, vpravo pouze speciální tiskoviny a zvláštní případy (např. titulní stránky). Na střed zarovnávané obvykle pouze poezii, plakáty, pozvánky, případně text v tabulce.
- Pokud zarovnávané do bloku, musíme dělit slova (Rozložení stránky → Dělení slov).
- První řádek odstavce nesmí být osaměle na konci stránky. Takovému zapomenutému řádku říkají typografové **vdova** (widow).
- Východový (poslední) řádek odstavce musí být delší než odstavcová zarážka a alespoň o 1 em kratší než úplný řádek. Nesmí být osamoceně na začátku stránky; takovému utečenému řádku se říká **siretek** (orphan).
- Sirotky a vdovy je třeba hlídat, považují se za typografické chyby. Pokud ve formátu odstavce, záložce Tok textu ponecháme zaškrtnutou volbu Kontrola osamocených řádků, dělá to za nás Word sám, jinak bychom to museli opravovat ručně (vkládáním konců stránky).

Pravidla pro mezery

- Šířka mezislovní mezery je dána šířkou znaku. Při zarovnání sazby ke krajům dochází k úpravě velikostí mezer, proto je stanoven její max. (½ em) a min. (¼ em) rozměr. Pokud by vycházela větší, je nanejvýš vhodné nastavit dělení slov automaticky nebo jej provést ručně. Jinak hrozí, že v textu vzniknou „řeky“, tedy souvislé bílé oblasti mezer.
- Rozlišujeme tři druhy mezer. Kromě normální je tu ještě **zúžená mezer**, v HTML zapisována entitou * *; ale bohužel není podporována všemi prohlížeči. Měla by nalézt uplatnění např. v kalendářních datech, telefonních číslech či matematických vzorcích. A také **tvrdá mezer** (též pevná, nezlomitelná, v HTML * *; ve Wordu Ctrl+Shift+Space, Alt+0160), kterou vkládáme na **místo, kde nesmí dojít k zalomení řádku**, tedy především v těchto případech:
 - mezi iniciálu a příjmení (R. Hrdlička);
 - mezi titul před jménem a příjmení (Mgr. Hrdlička);
 - ve víceslovném odborném termínu, jehož jednotlivé části jsou zkratkami (MAC OS X);

- mezi hodnotu a jednotku (100 km) nebo hodnotu a jiný symbol (80 %, 0,5 ‰, 40 Kč);
- jako oddělovač tisíců (10 000 000);
- mezi jednopísmennou předložku nebo spojku, která nesmí zůstat samostatně na konci řádku (v, k, s, z, o, u, A, I, i), a následující slovo – samostatně je povoleno pouze malé a;
- okolo pomlčky; ta nesmí zůstat samostatně ani na začátku, ani na konci řádku;
- v datech mezi všemi čísly (1. 6. 2014) nebo mezi číslem dne a slovem (1. června);
- ve spojení číslovky po výrazu, k němuž je vztažena (Praha 1, Karel IV., str. 123);
- mezi paragraf a jeho číslo (paragraf § 13a zákona o daních z příjmů);
- ve zkratkách, které se nepíší dohromady (v. r., s. r. o.);
- okolo symbolu ampersand (Černý & Bílá);
- u poměrů (ředíme v poměru 1 : 3);
- v matematických výrazech ($17 + 9 = 26$).

Zdroje:

<http://www.gymkrom.cz/web/ict/materialy/typo-pravidla.pdf>

<http://typografie.dero.name/typografie-entity.php>

<http://interval.cz/clanky/webdesignerovy-poznamky-z-typografie/>